

Kommunale klima- og energiplaner

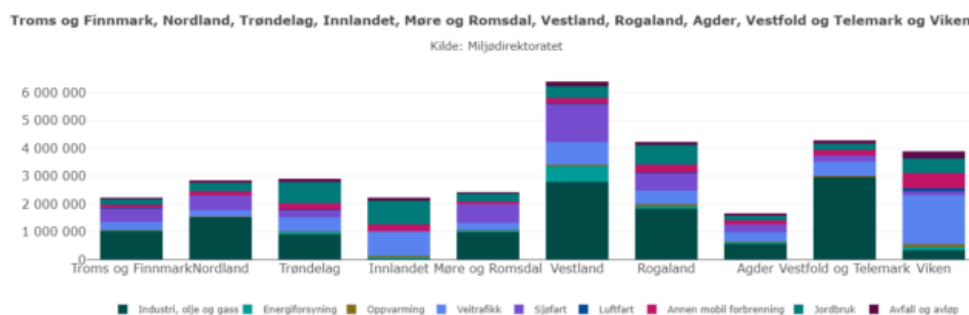

Klimapolitiske beslutninger fattet på kommunalt nivå vil kunne bidra med en stor del av de nasjonale utslippskuttene. Regjeringen vedtok i 2018 en statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning innenfor plan og bygningslovens virkeområde. Den skal bidra til at kommunene, fylkeskommunene og staten går foran i arbeidet for reduksjon av klimagassutslipp, miljøvennlig energiomlegging og klimatilpassing ved å lage kommunale klima- og energiplaner. Særlig viktig er føringer knyttet til ansvar og økonomi i kommuneplanens handlingsdel, som kan legges til grunn for detaljplanlegging og for kommunenes øvrige myndighets- og virksomhetsutøvelse. Her er bruk av klimabudsjett viktig ettersom det løfter opp diskusjoner knyttet til klimaplanlegging og gjennomføring av tiltak opp på et strategisk nivå koblet til kommunens økonomi. Fremdeles er det utfordringer knyttet til utfordringer til samspillseffekter og naturhensyn i planleggingen.

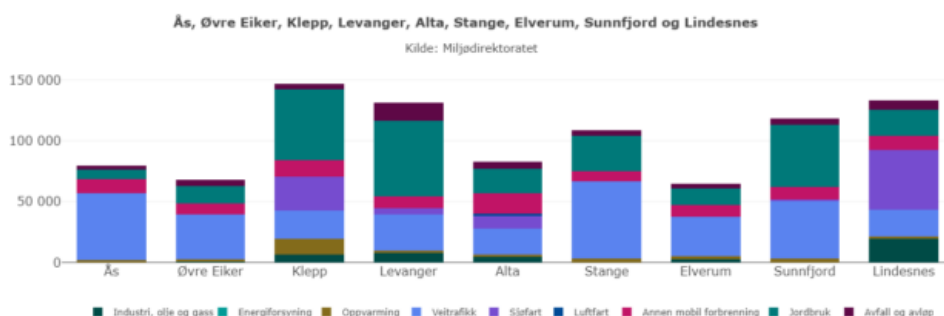
1 Bakgrunn og formål

Klima og energiplaner som gir kommunale klimakutt

Mulighetene for kutt i klimagasser er store men det er relativt store forskjeller mellom fylkeskommuner (se figur 1) og mellom kommuner (se figur 2 for et utvalg av kommuner) for hvor høye klimagassutslippene er og hvordan de fordeler seg. Det de fleste kommuner har til felles er utfordringer knyttet til transport, se [Miljødirektoratet](#) for mer informasjon om din kommune. For hver av kildene til utslipp foreslår Miljødirektoratet hva som skal til for å kutte utslippene som kan tilpasses den lokale situasjonen.

Figur 1: Klimagassutslippene (tonn CO²-ekvivalenter) fra ulike kilder i norske fylker i 2020. Kilde: Miljødirektoratet 2022.

Figur 2: Klimagassutslippene (tonn CO²-ekvivalenter) fra ulike kilder i noen norske kommuner med ca. 20 000 innbyggere i 2020. Kilde: Miljødirektoratet 2022.

På kommunalt nivå finns det ulike anslag for hvor mye kommunene kan bidra med. I

utredningen [Klimakur 2030](#) frstslår Miljødirektoratet kommuner kan påvirke gjennom sine ulike roller. Det gjelder særlig for vei- og sjøtransport og anleggsmaskiner, og for avfall, redusert matsvinn og oppvarming. I tillegg kan kommunene bruke og styrke sitt handlingsrom som innkjøper, planmyndighet og samfunnsutvikler. Det vil si at kommunale beslutninger er nødvendige for å få til disse kuttene, men ikke at de nødvendigvis er tilstrekkelige. Det vil si at også andre aktører må gjøre sitt. Det går ikke fram av rapporten hvor stor andel av disse kuttene som vil være mulig uten sterkt statlig og annet overkommunalt engasjement. En rapport fra Civitas (2022) viser likevel at kommunene har flere kunnskapskilder, metoder og mer veiledningsmateriale å støtte seg på enn da de første klima- og energiplanene ble laget tidlig på 2000-tallet.

Nasjonale mål for kommunal klima- og energiplanlegging

Statens ambisjon med kommunale klima- og energiplaner, er å løfte klima- og energiarbeidet opp på strategisk nivå. Kommunale, fylkeskommunale og statlige organer skal innenfor sine ansvarsområder anvende tilgjengelig kunnskap om klima, ventede endringer og konsekvenser av disse, i tillegg til kunnskap om tiltak for tilpasning. Nasjonale organer vil, med bistand fra fylkeskommunen, statsforvalteren og andre statlige organer på regionalt nivå, innhente, systematisere og tilrettelegge kunnskap for bruk i planlegging, og gjøre den tilgjengelig for aktuelle brukere.

Fylkeskommunenes rolle er også knyttet til samarbeid og læring om klimatilpasning i nettverk som regionalt planforum, på tvers av kommunale og regionale grenser. Ifølge planretningslinjen skal sektormyndigheter med overlappende eller tilgrensende ansvarsområder vurdere behovet for samarbeid og samordning i forbindelse med veiledning og deltakelse i planprosesser.

Med hjemmel i plan- og bygningsloven fra 2008, ble det i 2018 vedtatt en ny 'Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning' (som avløste den fra 2009) (Miljøverndepartementet 2009 og Kommunal og distriktsdepartementet 2018). Formålet med retningslinjen, er å sikre;

1. at kommunene og fylkeskommunene prioriterer arbeidet med å redusere klimagassutslipp, og bidra til at klimatilpasning ivaretas som hensyn i planlegging etter plan- og bygningsloven.
2. mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging i kommunene.
3. at kommunene bruker et bredt spekter av sine roller og virkemidler i arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning, og bidrar til avveining og samordning når utslippsreduksjon og klimatilpasning berører eller kommer i konflikt med andre hensyn eller interesser.

Ønsket fra staten er at klima- og energiplanene skal kunne ta opp i seg både nasjonale mål og økonomiske, klimamessige og næringsmessige forhold i den enkelte kommune. Formålet med kommunale klima- og energiplaner er å forankre kommunalt klimaarbeid i de lokalpolitiske beslutningsprosessene, for at klimapolitikk skal kunne vurderes i forhold til den helheten av alle de saksfelt som lokaldemokratiet skal forvalte.

2 Beskrivelse av tiltaket

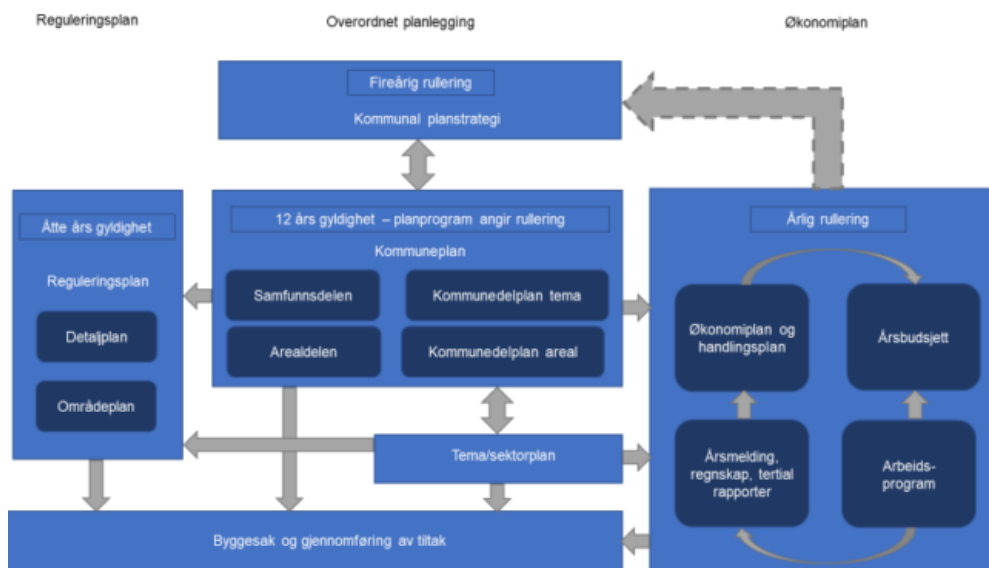
Det er utviklet flere verktøy og veiledere for å lette planarbeidet med klima og energiplaner, se referanselisten.

Krav til prosess

Kommunale klima- og energiplaner skal etter retningslinjen legges til grunn ved;

1. statlig, regional og kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven
2. enkeltvedtak som statlige, regionale og kommunale organer treffer etter plan- og bygningsloven.

Dette betyr at klima- og energiperspektivet etter hvert skal inn i alle deler av den overordnede kommuneplanleggingen, se figur 3 over det kommunale systemet. Tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser og mer effektiv energibruk skal inn i de løpende kommuneplanene eller egen kommunedelplan. Revisjon av planer som behandler klima- og energispørsmål, skal vurderes regelmessig og minst hvert fjerde år gjennom kommunale (og regionale) planstrategier. Planene må følges opp i kommuneplanens handlingsdel, slik at en får de nødvendige føringer for kommunenes detaljplanlegging og myndighets- og virksomhetsutøvelse for øvrig.

Figur 3: Det kommunale

plansystemet.

Kommuneplanens samfunnsdel skal inkludere en overordnet vurdering av om hvordan klimaendringer vil påvirke langsiktige utfordringer, mål og strategier. I tillegg skal det basert på lokale forhold, vurderes hvordan endringer i klima kan påvirke blant annet samfunnssikkerhet, kritisk infrastruktur, natur- og kulturmiljø, befolkningens helse og berørte næringer. Planen skal også vise hvordan dette skal følges opp. I retningslinjen foreslås det også å bruke kommuneplanens arealdel aktivt for å oppnå en samlet arealdisponering som ivaretar hensynet til et klima i endring. En bør blant annet gjøre en vurdering av om hensynet til et endret klima innebærer behov for oppheving eller revisjon av gjeldende reguleringsplaner. Det gjør at de ulike planene må sees i sammenheng.

At klima- og energiplanene skal legges til grunn for enkeltvedtak, betyr videre at de gir grunnlag for innsigelse fra fylkesmennene der arealplaner anses å være i strid med retningslinjen.

Retningslinjen understreker ellers viktigheten av involvering av berørte parter og samarbeid med fylkeskommunen og andre kommuner, jf kravet om at plan- og bygningsloven skal gi en helhetlig, demokratisk og involverende prosess.

Krav til innhold

Den [statlige retningslinjen](#) gir også anvisninger for planenes innhold;

- Informasjon om klimagassutslipp, fordelt på kilder og sektorer. Alle kilder som gir direkte utslipp av klimagasser innenfor kommunens grenser bør inkluderes. Informasjon om energisystem, energiforsyning og forbruk av energi innen kommunens grenser, herunder tilgang på miljøvennlige energiresurser i kommunen.
- Framskriving av utslipp 10 år framover hvis ikke tiltak gjennomføres og forventet etterspørsel etter energi og forventet ny energiproduksjon.
- Ambisiøse mål for utslippsreduksjoner og mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging i kommunal bygningsmasse og i kommunen for øvrig. Tiltak og virkemidler for reduksjon av klimagassutslipp, mer effektivt energiforbruk og miljøvennlig energiomlegging. Tiltakene og virkemidlene bør i størst mulig grad være koplet til oppnåelse av de målene som er satt av kommunen, og ha moderate kostnader sammenholdt med andre tiltak som kan gjennomføres med samme formål.
- Utredning av virkemidler som kan tenkes benyttet for å nå målsettingene, herunder en vurdering av om virkemidlene er kostnadseffektive.
- Handlingsprogram med en tydelig ansvarsfordeling for oppfølging av klima- og energiplanene.
- Sammenhengen mellom klima- og energiplanlegging og samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging.

Den statlige retningslinjen behandler tiltak og virkemidler på ulike problemområder; areal- og transportpolitikk, stasjonær energibruk, landbrukstiltak, avfallssektoren og kommunens egen drift.

Verktøy til bruk i klimaplanleggingen

For å lage en klima- og energiplan trengs både verktøy for å styre prosessen og arbeidsverktøy for å gjøre de faglige analysene som trengs (se for eksempel rapport om verktøy fra Civitas 2022). Her beskrives noen verktøy som er offentlige tilgjengelige og som er ment for kommunale planleggere.

Miljødirektoratet har laget omfattende veiledningsmateriale til klimaplanleggingen knyttet til både til prosesser og faglige analyser. Det er blant annet laget en [veileder](#) for klima- og energiplaner som er publisert på nettsiden til Miljødirektoratet. Veilederen går steg for steg (18 steg i alt) igjennom hvordan en går frem for å lage en klima- og energiplan, om er vist i figur 4 under. Her finnes også lenker til lovhemler, kunnskap og beregningsverktøy som trengs i planprosessen.

Figur 4: De 18 stegene i en

klima- og energiplan. Kilde: Miljødirektoratet.

Klimagassregnskapet viser den lokale situasjonen og utviklingen over tid. Dagens [klimagassregnskap](#) for norske kommuner er utarbeidet av Miljødirektoratet, med SSB, NILU og Kystverket som sentrale dataleverandører (Romundstad mfl. 2020). Det er utformet slik at det er enkelt å bruke for kommunene og er tilgjengelig på Miljødirektorates nettsider. Miljødirektoratet er i dag i en fase med videreutviklingsarbeid for det kommunefordelte klimagassregnskapet, hvor de ser at nasjonale datakilder er uttømt og at det er behov for lokale datakilder. Dette er likevel små endringer og flere av disse er allerede igangsatt av Miljødirektoratet. Nettsiden til klimagassregnskapet viser hva som er kildene og hva som er gjort av endringer over tid.

Klimabudsjett er et styringsverktøy for å oppnå klimagassreduksjoner og andre vedtatte klimamål. Det ble først brukt i Oslo kommune der klimabudsjettet er sidestilt med det opprinnelige kommunale budsjettet. Det lages et nytt klimabudsjett hvert år. Etter hvert har bruken spredt seg til andre byer som en måte å presentere tiltak for å redusere utslipp, anslått effekt av tiltakene og fordele ansvaret for gjennomføringen av klimatiltak. [KS \(2021\)](#) har laget en veileder for de som ønsker å lage et klimabudsjett, se figur 5 for de ulike trinnene i et klimabudsjettarbeid.

Innhold i klimabudsjettarbeidet (KS 2021)

Figur 5: Trinnene i arbeidet

med klimabudsjett

(Kilde: <https://www.ks.no/fagomrader/samfunnsutvikling/klima/veileder-for-klimabudsjett/Klimabudsjettarbeid-pa-1-2-3-4/>).

Det finnes også en rekke verktøy som er blitt utarbeidet for å finne ut hvilke tiltak som må gjennomføres for å nå klimamål eller hvilken effekt målene vil ha. Civitas (2022) mener det ofte mangler en helhetlig, langsiktig plan for å gjøre denne typen verktøy ferdige, eller for videreutvikling, drift og vedlikehold av disse. Resultatet er at det finnes relativt mange halvferdige eller dårlig vedlikeholdte arbeidsverktøy. I tillegg er det flere konsulentfirmaer som tilbyr analyser basert på egne verktøy. Ingen av disse verktøyene er nevnt her.

3 Supplerende tiltak

Premisser for forbedringer på areal- og transportfeltet, gis av følgende fakta:

- De største klimautslippene i kommunal sektor skjer innenfor **transport**.
- Kommuner har mulighet til å gjøre noe med disse utslippene gjennom en av sine viktigste funksjoner, nemlig **areal- og transportplanleggingen**.

En kommune kan godt skrive en klima- og energiplan uten at den har noen klimagevinster, hvis den blir liggende i en skuff. Men sammen med annen overordnet planlegging og ressurser til ulike konkrete tiltak kan den bli en viktig redskap for en langsiktig og strukturell samfunnsforandring. Gitt utfordringene i transportsektoren er det nok rimelig å anta at effektive kutt best kan oppnås gjennom en samstyring på tvers av forvaltningsnivåer, og mellom kommuner, heller enn å anta de kan oppnås gjennom beslutninger som kommuner fatter alene. Se tiltakene om [helhetlig klimaplanlegging](#), [bypakker og byveksttaler](#), [kommunale innkjøp](#), [lokale gåstrategier](#) og [bylogistikkplaner](#).

Den statlige retningslinjen legger stor vekt på at klima- og energiplaner er en del av den løpende kommunale planleggingen – fra målsetting og planer til vedtak om ressurser til gjennomføring. Forskning har lenge vist en klar sammenheng mellom arealplanlegging og utslipp fra transport (se for eksempel Næss 2006). Kommunene kan gjennom arealplanleggingen påvirke transportomfang og transportmiddelfordeling. Se tiltakene om bystruktur og trafikkreduksjon og [lokalisering av arbeidsplasser og boliger](#) for mer om dette.

Mange av de tiltak som beskrives i tiltakskatalogen er høyst relevante når en skal velge konkrete tiltak i forbindelse med utarbeidelse av klimaplanens handlingsdel. Se tiltakene for [parkering](#), [kollektiv](#), [sykling](#), [gange](#), [snarveier](#), [complete streets](#) og [lavutslippssoner](#).

I tilfeller hvor kommunen deltar i interkommunale nettverk, bør klima- og energiplanene samordnes med disse. På denne måten kan kommunene arbeide med løsninger på vanskelige spørsmål og felles utfordringer. En slik prosess kan også føre til at planen får et bedre kunnskapsfundament, ved at involverte parter komplementerer hverandre. En annen fordel med interkommunalt samarbeid er at klima- og energiplanene kan samkjøres med lik virkeperiode, og dermed også likt tidspunkt for rullering. Dette påpekes også i den statlige planretningslinjen. Civitas (2022) finner at fylkeskommunene legger her inn betydelig innsats på klimaområdet, og ser det ofte i sammenheng med deres eget klimaplanarbeid. Mange organiserer klimanettverk for kommuner, som Klima og energinettverket i Vestfold og Telemark, [Klima Viken](#) og [Nettverk Lavutslipp Trøndelag](#).

4 Hvor er tiltaket egnet

Alle kommuner skal lage en klima- og energiplan.

5 Bruk av tiltaket - eksempler

Antall kommuner med klima- og energiplan

I 2021 hadde 226 av 356 norske kommuner rapportert gjennom KOSTRA at de har en gyldig klima- og energiplan (SSB 2022). Gjennomsnittsalderen på en plan i 2021 var 5,7 år, noe som tilsier at det er flere planer som ikke er laget etter dagens statlige planretningslinje som kom i 2018. Den tidligere planretningslinjen er fundamentet for den andre, med unntak av at klimatilpassing nå er tatt med samt at det regionale og statlige nivået er gitt større ansvar. Samtidig er veiledningsmateriale og kunnskapsgrunnlagene blitt bedre med tiden. De eldre planene vil ikke reflektere dette.

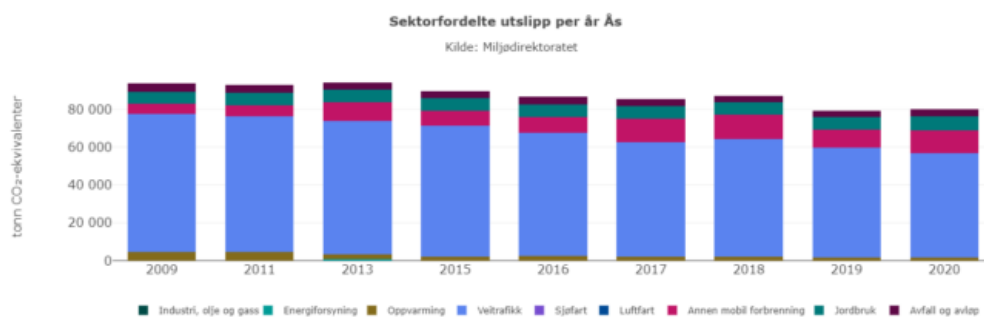
Hovedinntrykket i rapporten fra Civitas (2022) er at plan- og bygningsloven sammen med den statlige planretningslinjen dekker det de skal og sammen er et godt utgangspunkt for planleggingen. De peker på at en mulig utfordring er at plan- og bygningsloven flere steder stiller krav om klimadata, men uten at det finnes en omforent standard for dette. Hovedgrep for å styrke plan- og bygningsloven som redskap for å redusere klimagassutslipp, er ifølge Civitas å forsterke den statlig planretningslinjen, og økonomiske virkemidler koblet til verktøy som tallfester effekt av planlagte tiltak.

Andre utfordringer er knyttet til innhold i og virkning av den kommunale planleggingen og tilgangen til virkemidler som kan stimulere til og dokumentere større utslippskutt innen handlingsrommet til kommunene. Civitas (2022) oppsummerer intervjuer med planleggere med at kommunene vet om retningslinjen, refererer dem og benytter dem i politisk forankring lokalt. Videre at den statlige planretningslinjen brukes som en huskeliste for hva en klima- og energiplan skal inneholde. Særlig nyttige er de i prosessen for å lage planprogrammet der en skal forankre hva planleggingen skal omfatte.

Et eksempel - Ås kommune

Klima- og energiplanen i Ås kommune benyttes her som eksempel, fordi dette er en gjennomarbeidet klimaplan som er laget etter gjeldende planretningslinje.

Ås kommune har drøye 20 000 innbyggere. Hovednæringen er service, men Ås er dessuten en landbrukskommune, og i stor grad også en forstad til Oslo. Mange pendler til Oslo, men en god del Osloborgere og andre pendler til Ås, til Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). Tallene for Ås fra Miljødirektoratet vist i figur 5 viser både fordelingen i utslipp mellom ulike sektorene og utviklingen over tid. Se også figur 2 for hvordan situasjonen er i Ås i forhold til andre kommuner på samme størrelse.

Figur 6: Klimagassutslippene

(tonn CO₂-ekv) i Ås kommune. Kilde: Miljødirektoratet.

Gjeldende klima- og energiplan ble utarbeidet i 2020. Planen har to hoveddeler: en plandel for perioden 2020-2030 og en tiltaksdel for 2020-2024. Disse legger til grunn faglige grunnlag og utredning fra Civitas. Det er gjennomført høring og medvirkningsprosesser. Planen bygger videre på den regionale planen for klima og energi for Akershus, men viser også til bærekraftsmålene, nasjonale mål, og Klimakur 2030.

Det er satt overordnet mål for hvor Ås skal være i 2030 og 2050:

- Det direkte klimagassutslippet i Ås kommune er redusert med 65 % i 2030, og med 90-95 % i 2050 sammenlignet med utslippsnivået i 2017.
- Ås kommune har et maksimalt utslipp av 26.000 tonn CO₂e i 2030 og ikke høyere enn 6.440 tonn CO₂e i 2050.
- Ås skal være klimanøytral i 2050.

Klima- og energiplanen får tall for klimagassutslipp fra klimaregnskapet for Ås fra Miljødirektoratet. Det er videre satt delmål for hvert av innsatsområdene transport, stasjonær forbrenning, avfall og avløp og landbruk for direkte utslipp og for indirekte utslipp. Blant annet Civitas har bidratt med analyser til plangrunnlaget, men det er kommunen selv som har laget planen. Det problematiseres i planen at Ås kommune som virksomhet i dag gjør ulike tiltak som bidrar og ikke bidrar til klimagassreduksjoner. Imidlertid har kommunen et stort potensial for å redusere utslippene, både som organisasjon og i de rollene kommunen har som tjenesteyter, myndighet og samfunnsaktør.

Planen skal følges opp med tiltak. Det er tenkt at tiltaksdelen skal være grunnlaget for klimabudsjettet for Ås kommune. Klimabudsjettet skal utarbeides i forbindelse med ordinær

prosess med handlingsprogram, budsjett og økonomiplan.

6 Kostnader

Det gis ikke lenger støtte til utarbeidelse av klima- og energiplan og handlingsplan til denne eller klimaregnskap og klimabudsjett slik det ble gjort frem til 2010. Støtte er derimot tilgjengelig fra [Klimasats](#) for iverksetting av klimatiltak. Flere av prosjektene som har fått støtte gjennom Klimasats er interkommunale og viser at kommuner går sammen om klimatiltak. Det er satt av 250 millioner kroner til Klimasats-ordningen i statsbudsjettet for 2022 (Miljødirektoratet 2022).

Kostnaden ved å ha en et praktisk-politisk forankret planapparat, som for eksempel kan lage en klimaplan, kan i en kommune synes store. Dette må veies mot nytten ved å ha et kompetent planapparat som kan legge grunnlaget for kommunenes demokratiske prosesser og for oppfølging av planene. Se Risan og Zeiner (2012) for en bredere vurdering av nytten av kompetanse i kommuneplanleggingen.

Kommunens økonomi påvirkes av de virkemidlene kommunene har tilgang til. I følge Klimakur 2030 (Miljødirektoratet 2020) har kommunene et handlingsrom knyttet til økonomiske virkemidler som avfallshåndtering, forbruk, anskaffelser, varme og tilrettelegging for grønne reiser. Tiltak på disse områdene vil kunne føre til at kommunen minsker forbruket eller kutter kostnader på andre områder.

7 Miljø og klimavirkninger - utfordringer

Flere evalueringer påpeker svakheter ved den første generasjonen av kommunale klima- og energiplaner, men at det har blitt bedre etter at den statlige planretningslinjen ble revidert i 2018 og ved at veiledningsmaterialet er blitt bedre (se for eksempel Civitas 2022). Konklusjon fra rapporten fra Civitas er at det er først og fremst det statlige nivået som må styrkes med en revisjon og oppdeling av den statlige planretningslinjen i ulike retningslinjer selv om den gjeldende planretningslinjen på mange måter fungerer bra. Videre bør staten stille med en metode for referansebaner for å beregne utslipp og styrke veilederrollen. Fylkeskommunen kan også styrke sin veilederrolle i tråd med erfaringer med nettverk, samarbeid og klimaråd.

Vestlandsforskning (Brendehaug mfl. 2021) ser også behovet for nettverk og samhandling mellom sektorer når de har sett på samspillseffekter mellom tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, ivaretagelse av biologisk mangfold, klimatilpasning og energiomstilling. De peker på at den statlige planretningslinjen går nokså langt i å understreke at kommunene må se klimautslippskutt og klimatilpasning i innbyrdes sammenheng, men også i sammenheng med andre samfunnshensyn, men at det fremdeles er utfordringer knyttet til dette. Det er i dag størst politisk fokus på klimagassutslipp og energiomstilling, mens naturmangfold og særlig klimatilpasning har langt mindre prioritet. Brendehaug mfl. (2021) påpeker at finnes få eller ingen virkemidler for å stimulere til samspill mellom fag- og politikkområdene og at samspillet i kommunene derfor avgrenses.

En annen gruppe forskere har sett på bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt

selvstyre (Simensen mfl. 2022). Vitenskapelig sett blir det stadig klarere at arealbruk er en nøkkelfaktor både i arbeidet med å bremse klimaendringene, for tilpasning til et endret klima og som den viktigste enkeltfaktoren i arbeidet med å stoppe tap av natur. Som ansvarlig myndighet for arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, har norske kommuner en sentral rolle i dette arbeidet. Naturhensyn taper ofte for utbyggings- og næringsutviklingshensyn i dagens planpraksis i kommunene. Femten nye eller forsterkede virkemidler som kan bidra til mer bærekraftig arealbruk innenfor rammene av kommunalt selvstyre foreslås. Forslagene inkluderer økt klima- og naturkompetanse i kommunene og bedre kunnskapsgrunnlag for løsninger som kan redusere klimagassutslipp. Utvikling av nye og brukervennlige verktøy for å vurdere sumvirkninger av ulike planlagte arealendringer, og for å vurdere samspillseffekter av foreslåtte endringer for både naturmangfold og klima er også med. Nye verktøy inkluderer arealregnskap, naturregnskap, klimakalkulatorer og verktøy for å planlegge naturrestaurering og naturbaserte løsninger. Staten bør styrke klima- og naturhensyn i plan- og bygningsloven.

Arbeidet med klima- og energiarbeidet får stadig vekk en mer internasjonal dimensjon med å følge opp bærekraftsmålene fra FN og andre internasjonale krav og føringer. Nordlandsforskning (Lundberg mfl. 2021) finner at det er et strekk i laget i hvordan bærekraftsmålene brukes i kommuneplanens samfunnsdel, men for klima- og energiplanene finner Civitas (2022) at kommuner bruker FNs bærekraftsmål og Parisavtalen, Klimaplanen ([stortingsmelding nr. 13 \(2020-2021\)](#)) som grunnlag for sin planlegging. Det har stor betydning for å motivere politikere og lokalsamfunn.

I tillegg kommer EUs nye grønne giv (green deal) (EU kommisjonen 2019) til å påvirke norsk planlegging, blant annet gjennom EØS avtalen. Den grønne given skal gjøre Europa klar for å redusere utslippene med 55 prosent i 2030 sammenlignet med 1990 og går under slagordet «Fit for 55», noe som er mer enn de 50 prosentene man opprinnelig ble enig om i Parisavtalen. Det skal settes i verk en rekke tiltak inkludert mer omfattende system for kvoter, en innsatsordning for de utslippene som ikke er dekket av kvoter, en karbonskatt, regelverk for utslippskrav til biler (vare- og personbiler) og en taksonomi (klassifiseringssystem). EUs taksonomi får i første omgang mest innvirkning på finansiering av tiltak for store børsnoterte selskap, men vil trolig etter hvert også påvirke andre mindre selskap og kommuner. Forordningen om EUs taksonomi er implementert i norsk rett gjennom [lov om offentliggjøring av bærekrafts informasjon i finanssektoren](#). Her kreves rapportering og offentliggjøring av om økonomiske aktiviteter er bærekraftige. Kriteriene for bærekraft omfatter blant annet klimagassutslipp. Civitas (2022) skriver at taksonomien får innvirkning på kommunesektoren og utbyggerne sine investeringer, og muligheten for å få «grønne lån», og kan etter hvert også bli benyttet som grunnlag for planlegging og statlige støtteordninger. Simensen mfl. (2022) legger til at EU er opptatt av arealbruksendringer som kilde til klimautslipp og tap av uberørt natur. Som del av oppfølging av Paris-avtalen, og nå den grønne given, vil Norge måtte rapportere klimautslipp fra arealbruksendringer til EU. Også dette kan få betydning for handlingsrommet til norske kommuner i arealpolitikken og for klima- og energiplanlegging.

8 Miljø- og klimaendringer - muligheter

Det er viktig at kommunale klimaplaner inngår som et strategisk middel i arbeidet med å redusere utslipp fra transport, gitt den betydningen lokal planlegging har for å endre transportbehov og -mønstre.

Muligheter til å sette klima først

Vi har fått mer kunnskap og verktøy som gjør det mulig å lage stadig bedre planer. Den statlige planretningslinjen er også blitt revidert for å fange opp mangler med den første planretningslinjen. Likevel påpekes det at det er lite fokus på samspillseffekter og at det også settes av lite penger til dette. Ifølge Vestlandsforskning (Brendehaug mfl. 2021) kan staten, samordne reduksjon av klimagassutslipp, ivaretagelse av biologisk mangfold, klimatilpasning og energiomstilling ved å bidra til å øke handlingsrommet til kommunene. Det er fremdeles muligheter for å forbedre klima- og energiplanene ved å se på samspillseffekter og knytte ulike planarbeid sammen for å få til bedre samordning og få mer kunnskap om klima inn i arealplanleggingen. Samordning med andre aktører blir også stadig viktigere, både med andre planleggingsnivå og med private aktører som fremheves i EUs grønne giv.

Klima- og energiplaner trenger å synliggjøre og behandle disse problemstillingene hvis de skal være relevante i lokal samfunnsutvikling. Dette innebærer f.eks. å bygge opp en forståelse av hvordan planene samvirker med næringsaktørers ønsker for fremtidig utvikling. Det er viktig å se hvordan tiltak kan tilpasses slik at de kan være effektive med tanke på å redusere utslipp og samtidig oppfattes som positive for aktører som setter premisser lokalt. Dette handler i stor grad om samspill mellom tiltak innen by- og stedsutvikling. Hvis restriktive tiltak innføres i et bysentrum, er et sentralt spørsmål hvilke andre tiltak som bør innføres samtidig for at byens innbyggere fremdeles skal benytte seg av sentrum.

Organisatoriske muligheter

For å få kommunale klimaplaner opp av skuffene, så må de i større grad forankres i aktivt planarbeid og politiske prosesser enn det som hittil har vært tilfelle. Formelt sett er norske klima- og energiplaner forankret i planapparatet. God forankring er imidlertid ikke en formalitet, det er noe som skjer gjennom sosial og kompetent inkludering av selve *planarbeidet* i en større kommuneadministrasjon. Forankring i praksis skapes gjennom en sosial prosess, ikke gjennom formal juss.

Planforskere har kritisk drøftet hvorvidt overordnet samfunnsplanlegging er mulig (Kleven 2010, Vike 2011). Risan og Zeiner (2012) viser at kommunale planer kan forankres i lokalpolitiske prosesser gjennom kompetanseintensivt og langsiktig planarbeid. Denne forankringen er en politisk-praktisk prosess som krever følgende:

1. at det finnes en politisk vilje til å gjøre overordnede kommuneplaner politisk relevante,
2. at planene utarbeides innomhus, i kommuneadministrasjonen, heller enn av konsulenter, og
3. at kommunen besitter en tverrfaglig (godt utdannet) samfunnsavdeling som er i stand til å gjennomføre prosessen.

Risan og Zeiner (2012) peker videre på at langsiktig og kompetent planlegging faktisk kan styrke lokaldemokratiet, samtidig som denne planleggingen lettere forholder seg til statlige forventninger og krav, for eksempel til bærekraftig utvikling. I dagens kunnskapssamfunn er ikke ekspertise synonymt med teknokratisk ekspertvelde. Hovedsaken er at ekspertisen må distribueres bredt, sånn at også kommuner kan bruke den i sin tjeneste.

9 Referanser

Civitas (2022). *Verktøy for reduksjon av klimagassutslipp i planlegging etter plan- og bygningsloven. Status, praktisering, forslag til forbedringer*. Oslo: Civitas.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kommunal-planlegging-er-viktig-for-a-na-klimamalene/id2920010/>

Brendehaug, Groven, K., Selseng, T. og Aall, C. (2021). *Samspeleffektar i lokal miljø- og klimapolitikk. Synergier og konflikter ved tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, varetaking av biologisk mangfold, klimatilpassing og energiomstilling*. Sogndal: Vestlandsforskning.

<https://www.vestforsk.no/nn/publication/samspeleffektar-i-lokal-miljo-og-klimapolitikk>

EU kommisjonen (2019). European Green Deal

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Kleven, T. (2010). *Fra gjenreisning til samfunnsplanlegging – norsk kommuneplanlegging 1965-2005*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Kommunal og distriktsdepartementet (2018). Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing. Fastsett ved kgl.res. 28. september 2018, sist endret ved instruks 10 des 2021 nr. 3466 (i kraft 1 jan 2022).

https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-09-28-1469#KAPITTEL_5

KS (2020). Veileder for klimabudsjett,

<https://www.ks.no/fagomrader/samfunnsutvikling/klima/veileder-for-klimabudsjett/>

Lundberg, A. K., Bardal K. G., Vangelsten B. V., Brynildsen, M., Bjørkan, M., Bjørkan, R., Richardson, T. (2020). *Strekk i laget: en kartlegging av hvordan FNs bærekraftsmål implementeres i regional og kommunal planlegging*. Bodø: Nordlandsforskning.

<https://www.nordlandsforskning.no/nb/publikasjoner/report/strekk-i-laget-en-kartlegging-av-hvordan-fns-baerekraftsmal-implementeres-i>

Miljødirektoratet (2020). Klimakur 2030,

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/klimatiltak/klimakur/>

Miljødirektoratet 2022

- Klimasats - støtte til klimatiltak

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klimasats/>

- Veileder Klima og energiplanlegging

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klima-og-energiplanlegging/>

Miljøverndepartementet (2009). Klima- og energiplanlegging. Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging i kommunene. Retningslinjer med utfyllende kommentar. Retningslinje 04-09.2009 vedtatt ved Kronprinsregjentens.res. 4. september 2009.

Næss, P. (2006). *Urban structure matters: residential location, car dependence and travel behaviour*. London: Routledge

Risan, L. og Zeiner, H. (2012). *Overordnet planlegging og akademisk kompetanse i norske kommuner*. Bd. 2012:6. NIBR-rapport. Oslo: NIBR.

<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/5530>

Romundstad, R. M., Korsbakken, J. I., Madslien, A. (2020). Lokale datakilder på klima. Endelig notat. Oslo: Cicero.

Simensen, T., Winge, N., Holth, F., Stange, E., Barton, D. N., Hanssen, G. S. (2022). Bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt selvstyre. KS FOU-rapport. Oslo: NINA, Holth & Winge, NIBR OsloMet.

SSB (2022). Miljøforvaltning (statistikk basert på KOSTRA)
<https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/miljoforvaltning>

Vike, H. (2011). Utopian Time and Contemporary Time: Temporal Dimensions of Planning and Reform in the Norwegian Welfare State. I *Elusive Promises: Planning in the Contemporary World*, red. Simone Abram og Gisa Weszkalnys. New York: Berghahn Books.

Ås kommune (2020). Handlingsplan for klima- og energi Ås kommune 2020-2030. Ås kommune. <https://www.as.kommune.no/handlingsplan-for-klima-og-energi.552427.no.html>